

ETNOMUSIKOLOGIAN VUOSIKIRJAN MERKITYS MUSIIKINTUTKIMUKSEN ALALLE SUOMESSA

Suomen Etnomusikologisen Seuran 40-vuotisjuhlan kunniaksi päätimme *Etnomusikologian vuosikirjan* toimittajina laatia kirjan esipuheeksi historiallisen ja tilastollisen katsauksen julkaisun vaiheista. Kahden vuoden kuluttua vuosikirjaa on julkaistu 30 vuotta. Samaan aikaan musiikintutkimus Suomessa elää suurten institutionaalisten muutosten aikaa ja keskustelu alan tulevaisuudesta käy vilkkaana.

Alustuksemme pohjana ovat paitsi vuosikirjan entisten toimittajien haastatellut, myös huhtikuussa Musiikintutkijoiden valtakunnallisen symposiumin yhteydessä Seinäjoella käyty paneelikeskustelu *Minne menee musiikin tutkimus?* Yksi paneelin keskeisistä aiheista liittyi julkaisemiseen. Keskustelun lähtökohtana oli sekä Suomen musiikkitieteellisen seuran julkaisemassa *Musiikki*-lehdessä että Suomen Etnomusikologisen Seuran julkaisemassa *Etnomusikologian vuosikirjassa* viime vuosien aikana tapahtunut ”artikkelikato”, eli julkaistavaksi tarjottujen artikkelikäsikirjoitusten lukumäärän huomattava vähentyminen suhteessa aikaisempaan. Päätimme tarkastaa onko todella näin. Uskomme, että aikaisempien vuosikirjojen sisällön tarkastelu ja analysointi luo perspektiiviä sekä nykyhetken että tulevien muutosten ymmärtämiseen ja osoittaa suuntaa päätöksenteolle suhteessa musiikintutkimuksen alan julkaisujen olemassaoloon ja tulevaisuuteen Suomessa.

Olemme käyneet systemaattisesti läpi kaikki vuosikirjat perustamisvuodesta (1986) käsillä olevaan tuoreimpaan vuosikirjaan. Pyysimme entisiä toimittajia¹ vastaamaan muutamaa ennalta laadittuun kysymykseen ja muistelemaan omaa työtään toimittajina. Halusimme saada käsityksen siitä, millaisissa ympäristöissä vuosikirjaa on tehty, millaista toimittaminen on ollut ja mikä siinä on mahdollisesti muuttunut ajan kuluessa. Pyysimme heitä myös pohtimaan vuosikirjan tulevaisuutta ja sitä, mitä siltä toivovat. Kysely suoritettiin sähköpostitse, puhelimella ja kasvokkain haastatellen.² Saamamme vastaukset olivat seikkaperäisiä ja niissä nousi esille kiinnostavia yksityiskohtia sekä vuosikirjan että oppiaineen historiasta Suomessa. Katsauksessa jokaista haastattelua on hyödynnetty keskeisin osin.

Aloitamme artikkelin historiallisella katsauksella vuosikirjan perustamisen synty-ympäristöön ja asteittaiseen vakiintumiseen osaksi suomalaista musiikintutkimusta. Tämän jälkeen esitämme lukuja ja tulkintoja vuosikirjan sisällöstä. Lopuksi vedämme johtopäätöksiä vuosikirjan nykytilasta ja tarpeesta musiikintutkimuksen kentällä. Pohdimme myös erilaisia vaihtoehtoja sen tulevaisuutta ajatellen.

Etnomusikologian vuosikirjan perustaminen

Etnomusikologian opetus alkoi Helsingin yliopistossa 1972 ensin tuntiopetuksena. Pian sen jälkeen musiikintutkimuksen laitokselle perustettiin etnomusikologiaan erikoistunut assistenttuuri – ensin osa-aikainen, lopulta kokopäiväinen – jonka turvin opetusta jatkettiin. Ensimmäistä assistenttuuria hoiti Philip Donner. Perinteinen kansanmusiikin tutkimus oli menettänyt ajankohtaisuuttaan A. O. Väisäsen (1890–1969) vetäytyttyä eläkkeelle 1960-luvun taitteessa. Etnomusiko-

¹ Etnomusikologian vuosikirjaa ovat toimittaneet Vesa Kurkela (1986–1990), Erkki Pekkilä (1986–1994), Pirkko Moisala (1995–1996), Jukka Louhivuori (1997–1998), Jarkko Niemi (2000–2001), Marko Aho (2004, 2009), Antti-Ville Kärjä (2002–2004, 2005, 2008), Markus Mantere (2004–2007), Heikki Uimonen (2007, 2013), Maija Kontukoski (2008, 2012–2013), Tuuli Talvitie (2008), Johannes Brusila (2009–2010), Terhi Skaniakos (2009–2010), Yrjö Heinonen (2010–2011), Tarja Keskustalo-Rautiainen (2011–2012), Saijaleena Rantanen (2013–2014) ja Meri Kytö (2014).

² Kyselyyn vastasivat Vesa Kurkela, Erkki Pekkilä, Pirkko Moisala, Jarkko Niemi, Antti-Ville Kärjä, Markus Mantere, Heikki Uimonen, Maija Kontukoski, Johannes Brusila ja Tarja Keskustalo-Rautiainen.

logia edusti maailman musiikkikulttuurien tutkimusta, joka oli uutta Suomessa. Oppiaineen alkusysäyksen takana oli Pekka Gronow, joka 60-luvun alussa opiskeli etnomusikologiaa Wesleyan yliopistossa Yhdysvalloissa David McAllisterin opissa. Uudesta tieteenalasta innostuneena Gronow ehdotti etnomusikologian sisällyttämistä osaksi Helsingin yliopiston musiikintutkimuksen laitoksen tarjontaa silloiselle professorille Erik Tawaststjernalle, joka oli tunnettu avoimuudesta kaikelle uudelle. Donnerin ensimmäisten oppilaiden joukossa olivat mm. Suomen musiikintutkimuksen tulevat vaikuttajat Vesa Kurkela, Pirkko Moisala ja Erkki Pekkilä. (Kurkela 2.10.2014; Pekkilä & Kurkela 1986: 8–9.)

Suomen Etnomusikologinen Seura perustettiin kaksi vuotta myöhemmin 1974 Wanhan Kellarin Karhu-kabinetissa. Samana vuonna Donner toimitti yhdessä Pirkko Lahtisen ja Matti Lahtisen kanssa *Musiikki*-lehden kaksoisnumeron *Aktiivinen musiikin harrastus suomalaisessa maalaiskunnassa*, jonka kirjoittajina oli toistakymmentä musiikinopiskelijaa. Kaksi vuotta myöhemmin 1976 ilmestyi etnomusikologian ensimmäinen antologia *Paimensoittimista kisällilauluun*, joka sisälsi kymmenen tutkielmaa kansanmusiikin eri osa-alueilta. Teoksen toimittivat Heikki Laitinen ja Simo Westerholm. Etnomusikologisen seuran toiminta alkoi aktivoitua toden teolla vuosikymmenen vaihteessa. Toiminnan vilkastumiseen vaikutti keskeisesti Äänenkannattaja-lehden (nykyisin *Musiikin suunta*) perustaminen. Se oli ensimmäinen suomenkielinen, kokonaan etnomusikologiaan keskittynyt julkaisu. Lehden historia on kiinnostava, sillä se oli myös ensimmäinen tieteellinen lehti suomalaisen etnomusikologisen tutkimuksen kentällä, jonka yksi kokonainen numero julkaistiin englanniksi. Tämä tapahtui vuonna 1985, jolloin Helsingissä ja Tukholmassa järjestettiin yhteistyössä ICTM-konferenssi (International Council of Traditional Music). Yksi konferenssin teemoista oli *Idols and Myths in Music*. Tapahtuman jälkeen julkaistiin samanniminen *Musiikin suunnan* numero. (Kurkela 2.10.2014.)

Vähitellen oppiala sai ilmaa siipiensä alle. Ensimmäiset etnomusikologian gradut valmistuivat 1980-luvulla. Samaan aikaan valmistuivat ensimmäiset oppiaineen väitöskirjat. Etnomusikologista lähestymistapaa hyödynnettiin myös Ilpo Saunion johtamassa Helsingin Työväenmusiikki-instituutissa sekä Kansanmusiikki-instituutissa Kaustisella, jonka toimintaa johti Heikki Laitinen. Instituuttien lukuisat julkaisut edustivat niin sanottua soveltavaa etnomusikologiaa, jonka pääasiallisena tarkoituksena oli kirjoittaa ja julkaista suurelle yleisölle suunnattuja populaareja tekstejä. (Pekkilä 26.9.2014.)

Samaan aikaan akateemisempää tutkimussuuntausta edustaneet väitöskirjantekijät (Kurkela, Louhivuori, Moisala, Pekkilä) havahtuivat tarpeeseen julkaista omia tekstejään alan tieteellisessä lehdessä. Ainoa sellainen 1980-luvulla oli *Musiikki-lehti*, mutta se oli suuntautunut voimakkaasti taidemusiikin tutkimukseen. Ratkaisuna oli oman tieteellisen julkaisun perustaminen. Ajatus *Etnomusikologian vuosikirjan* perustamisesta oli Erkki Pekkilän. Hän esitteli idean Vesa Kurkelalle, jonka jälkeen he ryhtyivät yhdessä viemään asiaa eteenpäin. Vuosikirjassa painotettiin populaari- ja rytmimusiikin tutkimusta osana akateemista tutkimusta. Sen perustamista ajoi voimakas halu irtautua klassisen musiikin tutkimuspiireistä sekä tuoda näkyvyyttä ja uskottavuutta uudelle tieteenalalle. Vaakakupissa oli myös kysymys omasta identiteetistä ”alistettujen” puolesta ”valtaapitäviä” vastaan. Ensimmäinen *Etnomusikologian vuosikirja* ilmestyi vuonna 1986. Kirjan johdannossa Pekkilä ja Kurkela luonnehtivat etnomusikologisen tutkimussuuntauksen seuraavasti:

Etnomusikologia on tieteenala tai tutkimussuuntaus, joka on kiinnostunut kansanomaisista tai pääosin kuullunvaraisesti välittyvistä tai ulkoeurooppalaisista musiikeista. Sen neljä päätutkimuskohdetta ovat kansanmusiikki, ns. primitiivinen eli heimomusiikki, ulkoeurooppalainen hovimusiikki sekä populaarimusiikki. Intialainen raga, japanilainen no-drama, tansanialainen rumpumusiikki, perulainen shamaanilaulu, unkarilainen mustalaismusiikki, saamelainen joiku, Euroviisut, Syksyn sävel ja thaimaalainen rock and roll ovat tyypillisiä alueita, joista etnomusikologit ovat kiinnostuneita. (Pekkilä & Kurkela 1986: 7.)

Koska kyseessä oli vielä varsin uusi oppiala ja kokonaan uusi julkaisu, sille oli tärkeää saada Suomen Akatemian hallinnoima julkinen rahoitus ja hyväksyntä.³ Tästä johtuen ensimmäiseen numeroon haluttiin mahdollisimman arvovaltaisia kirjoittajia. Mukaan pyydettiin musiikkitieteen professorit Eero Tarasti ja Mikko Heiniö. Artikkeleita pyydettiin myös kansainvälisiltä kollegoilta, kuten Shuhei Hosokawalta ja Richard Middletonilta, joihin Pekkilä ja Kurkela olivat tutustuneet konferenssimatkoillaan ja muissa yhteyksissä. Mukaan kutsuttiin myös kaikki etnomusikologi-kollegat, jotka kykenivät ja olivat kiinnostuneet tuotta-

³ Vuodesta 2006 Suomen Etnomusikologinen Seura on saanut valtionavustusta *Etnomusikologian vuosikirjalle* Tieteellisten seurain valtuuskunnalta. Sitä ennen avustusten hallinnoinnista vastasi Suomen Akatemia. (TSV:n hallinnollisen avustajan Anneli Rossin tiedonanto 15.12.2014).

maan tieteellistä tekstiä. Pekkilä ja Kurkela näkivät erittäin paljon vaivaa kirjan eteen: he käänäsivät kansainväliset artikkelit suomeksi, editoivat tekstejä, kirjoittivat englanninkieliset lyhennelmät ja toimittivat ensimmäisen kirjan oheen jopa oheiskasetin, joka sisälsi artikkeleihin liittyviä soivia esimerkkejä.

Kirjan kannen logon suunnitteli Elina Rekola. Kurkela ja Pekkilä ohjeistivat Rekolaa painottaen, että etnomusikologia oli jotakin uutta ja (silloisesta) valtavirrasta poikkeavaa. Kuvailujen perusteella hän keksikin kirjoittaa sanan ”etno” ikään kuin graffitiksi, joka oli siihen aikaan myös uutta ja vallankumouksellista. Kirjasta tulikin riittävän tieteellinen ja vakuuttava, minkä nojalla sille saatiin rahoitus tulevinakin vuosina. Lehden tieteellisyys herätti myös vastustusta. Pekkilä muistaa hyvin Ilpo Saunioin reaktion hänen nähdessään vuosikirjan ensimmäistä kertaa. Saunio parkaisi kauhistuneena: ”Tämähän on kuin Musiikki-lehti!” (Pekkilä 26.9.2014.)

Oppialan ollessa vielä nuori, potentiaalisia kirjoittajia oli alkuvuosina vähän. Suurin ongelma oli saada kirjaan tarpeeksi tasokkaita artikkeleita, ja kirjoittajien etsiminen vei suhteellisen paljon aikaa. Pekkilän mukaan käynnistämävaiheen jälkeen kirjan toimittaminen ei kirjoittajarekrytointeja lukuun ottamatta enää 80-luvun lopulla ollut erityisen työlästä. Myös rahoitus tuli vuosittain – kun sitä vain muisti hakea.

Pirkko Moisala siirtyi *Musiikki*-lehdestä toimittamaan *Etnomusikologian vuosikirjaa*. Moisalan päätoimittajakausi (1995–1996) oli vuosikirjan kehityksen kannalta merkittävä, sillä hän käynnisti julkaisun vertaisarvioinnin eli referee-käytännön. Kaikki eivät siitä pitäneet. Moisalan mukaan varsinkin etabloituneet tutkijat odottivat, että heidän kirjoituksensa kelpaavat automaattisesti julkaistaviksi sellaisenaan. Muutamat huomauttivat myös siitä, että Suomen kaltaisessa pienessä maassa kirjoittajan tai arvioitsijan anonyymius ei säily. Nykypäivän näkökulmasta on kuitenkin helppo todeta, että Moisalan päätös oli paitsi alan näkyvyyden, myös jatkuvuuden ja verkostoitumisen kannalta merkittävä.

Referee-käytäntö oli myös hyödyllinen työkalu artikkelikäsitteiden karsimisessa, joita Moisalan aktiivisen rekrytoinnin myötä tuli enemmän kuin vuosikirjaan mahtui. Vertaisarviointi myös nosti artikkeleiden tasoa, koska kirjoittajat saivat asiantuntevia ohjeita niiden parantamiseen. Arvioitsijoiden antama palaute oli pääosin rakentavaa. Kiinnostavaa on, että toimitustyötä ei vielä tässä vaiheessa noteerattu millään tavalla yliopistotyöhön kuuluvaksi. Kaiken kaik-

kiaan toimittajakokemus oli Moisanan mukaan kuitenkin positiivinen, koska sen välityksellä ”sai olla ikään kuin suomalaisen etnomusikologian valtimolla”. Tämän näköalapaikalla olemisen mainitsivat monet muutkin toimittajat.

Vuosikirja vakiinnuttaa asemansa

Jarkko Niemen toimittajakaudella (2000–2001) *Etnomusikologian vuosikirjan* asema musiikintutkimuksen kentällä oli jo vakiintunut. Artikkeleita tuli ilman, että niitä tarvitsi erikseen pyytää, ja käsikirjoitukset olivat tasokkaita. Niemi muistaa toimitustyön olleen aina vastuullista ja tarkkuutta vaativaa. Erityistä täsmällisyyttä vaati julkaisuprosessin toteuttaminen sovitussa aikataulussa. Artikkelitekstien kanssa työskentely vaati aikaa ja kärsivällisyyttä, mutta kiinnostavat aiheet motivoivat siihen mainiosti.

Niemi nostaa esille myös päätoimittajan työhön kuuluvan kirjan kokonaisrakenteeseen liittyvän päätöksenteon. Teknisen taiton teki alusta lähtien ammatinomainen taittaja, jolle työn saattoi uskoa alun valmisteluvaiheen jälkeen. Tosin kommunikaatio oli tiivistä vielä taittovaiheessakin, kun yksilöllisissä tekstiratkaisuissa ilmeni usein kaikenlaista pohdittavaa, etenkin monimutkaisia graafisia elementtejä sisältävissä käsikirjoituksissa. Ensimmäisen kirjan Niemi muistaa tehneensä Päivi-Sisko Pajalan kanssa, oman kollegion kesken, mutta sen jälkeen seura siirtyi käyttämään Tieteellisten seurain valtuuskunnan taittopalvelua, jolloin hän siirtyi työskentelemään ensin Tiina Kaarelan ja sitten Anssi Sinnemäen kanssa. (Niemi 6.10.2014.) Taitto on sittemmin siirretty pois tsv:ltä ja on nykyisin Jussi Virratvuoren käsialaa.

Antti-Ville Kärjä ja Markus Mantere toimittivat vuosikirjaa yhdessä ja erikseen vuosina 2002–2008 ja vuoden 2007 vuosikirjan Mantere toimitti yhdessä Heikki Uimosen kanssa. Kärjä, joka toimitti kirjaa ensin yksin, kuvailee toimittajuutta hyödylliseksi paitsi omaa tutkimustaan myös opettamistaan ajatellen. Toimittajuuden jakaminen oli myös hyvä ratkaisu vasta väitelleille tutkijoille: toisesta toimittajasta sai apua ja uskallusta, jos oli tarvetta painottaa akateemisesti iäkkäämmille ja meritoituneemmille kirjoittajille korjausten tekemisen tärkeyttä. Toimittajaparista sai myös sisällöllistä laaja-alaisuutta kirjan toimittamiseen. Kahden eri julkaisukanavan, *Musiikki*-lehden ja *Etnomusikologian vuosikirjan*, sisällöll-

linen ero oli yhä voimissaan kymmenen vuotta sitten. Joskus vertaisarvioinnissa otettiin kantaa siihen, oliko artikkeli lainkaan käsittelytavaltaan sopiva etnomusikologisesti painottuneeseen vuosikirjaan ja annettiin käsikirjoituksen julkaisemisesta kieltävä lausunto. Kärjä painottaakin, että lausuntoihin oli suhtauduttava kriittisesti ja muotoiltava toimituksen kanta erikseen tapauskohtaisesti.

Jo vuodesta 2004 lähtien artikkeleissa alkoi Mantereen mukaan olla jopa alitarjontaa, koska kaikki kirjaan tarjotut artikkelit ”menivät läpi” eli selviytyivät julkaisuprosessista. Tämän Mantere näkee johtuvan siitä, että jatko-opiskelijoiden vertaisarvioitujen artikkeleiden julkaisemisesta oli tullut Suomessa vakiintunut käytäntö. Vertaisarvioijille ja toimittajalle tämä tarkoitti mittavaa, väitöskirjan ohjaamiseen verrattavaa työtä, jos lausunnon laatimisen otti vakavissaan. Toimittaminen tuntui kuitenkin vaivan arvoiselta, vaikkakin se oli työlästä.

Myös Johannes Brusila muistaa jatko-opiskelijoiden artikkeleiden tuottaman suuren työmäärään ja toimittajan aseman epäkiitollisuuden sen lähetessä väitöskirjan kokonaisuuden ohjaamista. Samaan aikaan Julkaisufoorumin pisteytysten aiheuttamat paineet alkoivat jo näkyä tarjottujen käsikirjoitusten määrässä. Todennäköisesti pisteytyksestä johtuen varttuneemmat tutkijat alkoivat 2010-luvulle tultaessa yhä enemmän julkaista kansainvälisillä foorumeilla. Tarja Keskustalo-Rautiainen, joka toimitti vuosikirjaa vuosina 2011–2012, jatkaa samoin ajatuksin kuin Brusila. Julkaisufoorumin tasoluokitusten vaikutuksesta vuosikirjaan tarjottuihin käsikirjoituksiin oltiin huolissaan ja tarjontaa oli määrällisesti vähän.

Brusilan toimitusvuosi 2010 oli monin tavoin poikkeuksellinen, sillä silloin vuosikirja siirtyi verkkoon. Siirtymistä oltiin SES:n hallituksessa valmisteltu jo pitkään. Lopulta päädyttiin kätevään PDF-tiedostoon, joka ladattaisiin verkkoon. Tulos oli kompromissi monesta ehdotuksesta. Muutosta perusteltiin SES:n jäsenkirjeessä (Jäsenkirje 2009), joka postitettiin toistaiseksi viimeiseksi jääneen painetun vuosikirjan vol 21. mukana:

Uudistus on tieteellisten julkaisujen rahoittajien toiveiden mukainen. Esimerkiksi Suomen Akatemia suosittelee virkatutkijoitaan julkaisemaan tutkimusartikkelinsa avoimissa verkkojulkaisuissa, jos alalla on perinteisiin tilausmaksullisiin lehtiin verrattavia ja vähintään samantasoisia sähköisessä muodossa olevia tieteellisiä artikkeleja [julkaisuja].

Jäsenkirjeessä vuosikirjalle povattiin muutoksen myötä myös laajempaa lukijakuntaa, mikä varmasti on tullut pitämään paikkansa. Valintaa perusteltiin vielä yhdistyksen toiveella säästää luonnon monimuotoisuutta, eli metsiä. Erityisen kiinnostava on kirjeessä esitetty maininta samaan aikaan suunnitteilla olleesta englanninkielisestä oheisjulkaisusta, jota ei kuitenkaan toistaiseksi vielä ollut saatettu muotoonsa.

Vuosikirjaa on viime vuodet toimitettu loppukeväästä sekä kesäisin, jolloin vertaisarvioijat ja kirjoittajat ovat huonommin saavutettavissa. Heikki Uimonen, yksi vuoden 2013 toimittajista, kertoo, että vertaisarvioijien löytäminen oli haasteellista ylipäätään. Toimitusprosessiin työlääntyneet Uimonen, Maija Konkoski ja Saijaleena Rantanen peräänkuuluttivat ”etnomusikologista ryhtiliikettä”. Toimittajat lähettivät SES:n hallitukselle muistion, jossa toimituksellisten haasteiden listaamisen ohella tiedustelivat hieman provokatiivisesti sitä, milloin hallitukset jäsenet ovat viimeksi julkaisseet *Etnomusikologian vuosikirjassa* tai edistäneet vuosikirjan hyvinvointia arvioimalla lähetettyjä käsikirjoituksia. Ongelmaksi muodostui tänäkin vuonna aikaa vievä toimitustyö, joka oli verrattavissa väitöskirjan ohjaamiseen. Ratkaisuksi määrälliseen ja laadulliseenkin kirjoituspulaan toimittajat pohtivat *Etnomusikologian vuosikirjan* yhdistämistä *Musiikki-lehteen*. Keskustelua käytiin myös laajemmin toimittajaryhmän ulkopuolella. Vuoden 2014 artikkelimäärä ja käsikirjoitusten laatu oli kuitenkin jälleen lähempänä normaalia, joskaan vertaisarvioitsijoiden saatavuuden hankaluus ei näytä olevan poikkeus.

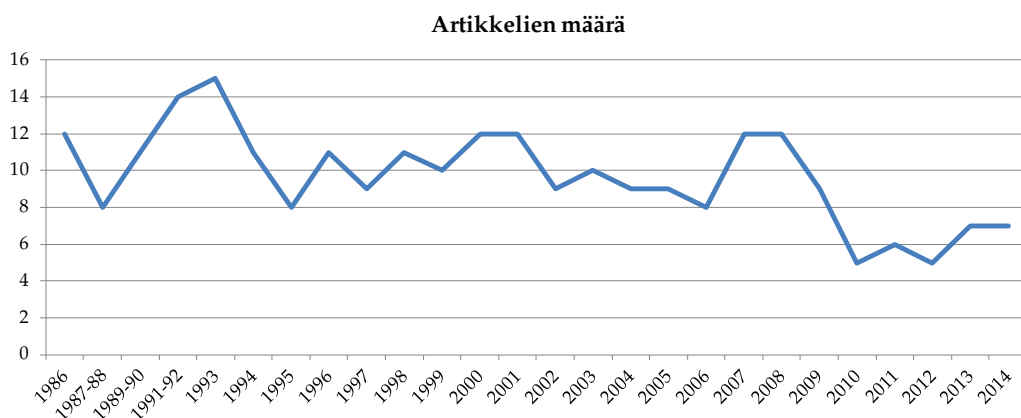
Vuosikirjojen sisältö

Vuosikirjan ensimmäisten numeroiden artikkeleiden menetelmälliset ja teoreettiset lähtökohdat olivat lähes poikkeuksetta musiikkianalyyseissa ja semiotiikassa. Etnomusikologit kirjoittivat pääsääntöisesti ulkoeurooppalaisesta musiikista tai Suomen vähemmistöjen musiikkikulttuureista. Gronow, Kurkela ja Saunio edustivat enemmän historiallisen musiikkisosiologian tutkimussuuntausta. 1990-luvulla tieteenalat alkoivat pikkuhiljaa sekoittua. Musiikin analyttinen koulu-kunta pysyi kuitenkin vahvana suhteellisen pitkään. Musiikkianalyysejä pidettiin pitkään ”oikeana” tieteenä. Musiikkianalyysejä asema musiikintutkimuksessa ei edelleenkaan ole himmentynyt, joskin poikkitieteisyyden yleistyttyä musiikkia

tutkimuskohteena hyödynnetään yhä monipuolisemmin. Viimeistään 2000-luvulle tultaessa myös painotus eri kulttuurien kansanmusiikkien tutkimuksesta alkoi siirtyä yhä enemmän kohti populaarimusiikkien tutkimusta.

Samaan aikaan 2000-luvulla etnomusikologia alettiin vuosikirjassa laajemmin ymmärtää musiikin tutkimukseksi kulttuurina. Kärjään mukaan vuosikirjassa näkyvä musiikintutkimuksen jatkuva uudelleenmäärittely voi näyttäytyä esimerkiksi vuosikirjaa lukevan opiskelijan silmiin sekavalta, mutta parhaassa tapauksessa monipuoliselta. Selvää on, että alan pitäminen käsitteellisesti liikkeessä on tutkimuksellisesti hedelmällistä.

Vuosikirjassa on vuodesta 1986 lähtien julkaistu yhteensä 252 artikkelia. Tämä luku sisältää käännökset ja lektiot. Kuvio 1 havainnollistaa kehitystä artikkelien lukumäärässä vuosikirjaa kohden. Vuoden 1993 vuosikirja viidellätoista artikkelillaan erottuu joukosta runsaudellaan, kun taas vuoden 2010 jälkeen vuosikirjan siirtäessä open access -verkkójulkaisuksi artikkelimäärä on vakiintunut noin kuuteen.

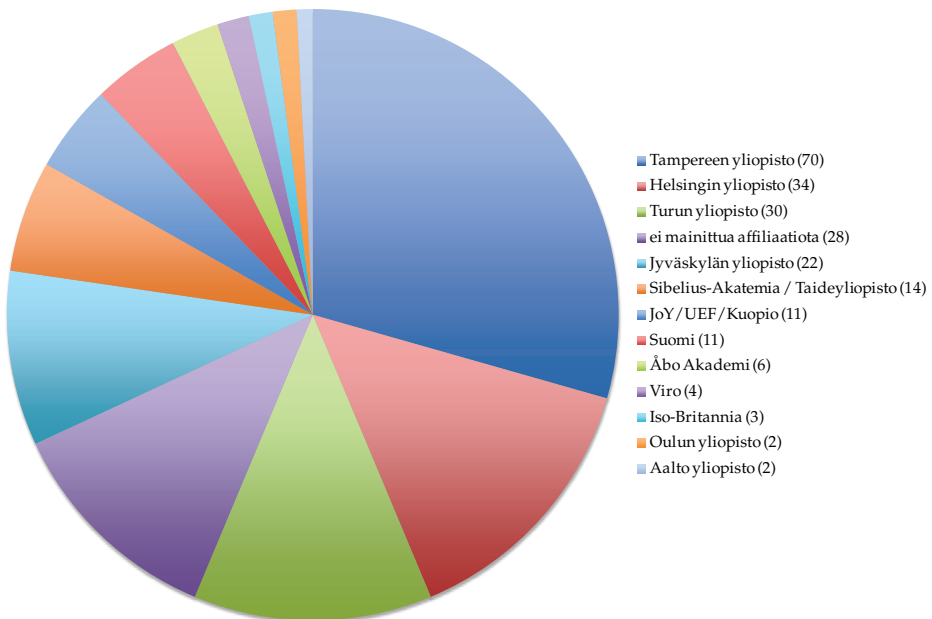
Kuvio 1. Artikkelien määrä Etnomusikologian vuosikirjoissa 1986–2014 (N=252).
Toinen, kolmas ja neljäs vuosikirja olivat yhteisnumeroita.

Tutkimuksien aineistoina suomalaiset ja ei-suomalaiset aineistot menevät artikkelimäärällisesti melko lailla tasan. Tutkituista musiikin lajeista suosituimpia ovat olleet perinne- ja kansanmusiikki sekä populaarimusiikki, joita on tutkittu artikkelien määriä laskettaessa karkeasti arvioituna yhtä paljon. Tämän lisäksi vuosikirjassa on julkaistu paljon yleistä, musiikkityylistä riippumatonta tutki-

musta, tusinan verran tanssintutkimusta, sekä kourallinen äänentutkimusta ja taidemusiikin tutkimusta.

Suomi on vallitseva tutkimuksen kieli artikkeleissa. Vuosikirjoissa on julkaistu 30 englanninkielistä ja 10 ruotsinkielistä artikkelia. Artikkelien kirjoittajista 68 prosenttia on miehiä. Kirjoittajien affiliaatioita tarkasteltaessa huomataan, että suurimman osan artikkeleista ovat kirjoittaneet Tampereen yliopiston tutkijat (kuvio 2). Seuraavina tulevat Helsingin, Turun ja Jyväskylän yliopistot, joskin selkeästi pienemmillä luvuilla. Yhdeksänkymmentäluvun alun vuosikirjoihin kaikkien kirjoittajien affiliaatiota ei merkitty, joten kuviossa esitetyt määrät ovat suuntaa antavia. Kuvioon ei ole merkitty yhden kerran esiintyviä affiliaatioita. Näitä ovat: Australia, Boston University, Coimbra, Darmstadt, Finlands svenska folkmusikinstitut, Göteborg, Suomen Jazz ja Pop Arkisto, Juminkeko, Kangasala, Keski-Pohjanmaan musiikkiopisto, Lancaster, Milton Keynes, Puola, Ranska, Ruotsi, Russian Academy of Sciences, Seattle, Stockholm, Svenska litteratursällskapet i Finland, Tartu, Tokyo University, Turku, Unkari, Venäjä, YLE ja York (Kanada).

Kirjoittajien affiliaatiot

Kuvio 2. Kirjoittajien vuosikirjaan merkityt affiliaatiot. Affiliaatioita ei ole merkitty vuoden 1994 eikä kattavasti vuosien 1991–1993 vuosikirjoihin. Vuosien 1998 ja 1999 vuosikirjoihin affiliaatioiksi on merkitty vain maa.

Usea kirjoittaja on ollut oppiarvoltaan filosofian maisteri⁴, joita on ilmoitettu olevan joka neljäs kirjoittaja. Seuraavaksi yleisin merkitty oppiarvo on filosofian tohtori, jonka jälkeen yleisimpiä mainittuja oppiarvoja ovat filosofian lisen-siaatti ja professori. Koska hieman yli neljäsosasta kirjoittajia ei ole mainittu oppiarvoa, asiasta on vaikea tehdä prosentuaalista kokonaislaskelmaa. Selvää kuitenkin on, että jatko-opiskelijoiden osuus vuosikirjaan kirjoittaneista on ollut merkittävä.

Vuosikirjan merkitys ja tulevaisuus

Kaikki toimittajat ovat odotetusti yhtä mieltä siitä, että vuosikirjalla on ollut merkittävä asema suomalaisessa musiikintutkimuksessa. Pekkilän mukaan vuosikirjan suurin merkitys oli siinä, että sen myötä etnomusikologiasta tuli vakiintunut oppiala. Hän muistuttaa, että tavallisesti tieteenalan vakiintuminen käy niin, että ensin perustetaan seura, sitten aletaan järjestää kongresseja ja seminaareja ja lopuksi julkaista tieteellistä lehteä tai vuosikirjaa. Philip Donner ja Ilkka Kolehmainen perustivat seuran 1974, ja paljolti Donnerin myötävaikutuksesta oppiaineen sisällä järjestettiin erilaisia seminaareja ja hankkeita 1970- ja 1980- lukujen vaihteessa. Tässä kehityksessä Kurkela ja Pekkilä perustivat *Etnomusikologian vuosikirjan*. Pekkilä huomauttaa kuitenkin, että taustalla oli koko ajan seura, jonka nimissä rahoitus haettiin, eivät yksittäiset ihmiset.

Alkuvaiheessa oppialan ollessa nuori, kaikki puhalsivat yhteen hiileen. Nyt ala on sirpaloitunut, erilaisia suuntauksia on paljon, kilpailu rahoituksista ja meriiteistä on kovaa. Lisäksi julkaisukanavia on kirjoittajien määrään nähden vähän. Pekkilän mukaan tämä saattaa synnyttää kysymyksen: ketä tai kenen etuja vuosikirja tai seura kulloinkin palvelee? Hän toivoo, että vuosikirja palvelisi jatkossakin koko tieteenalaa ja kaikkia sen suuntauksia, joita tulee koko ajan lisää sitä mukaa kun uudet sukupolvet tarttuvat toimeen.

Moisalan mukaan *Etnomusikologian vuosikirja* on ollut tärkeä kanava suomalaisen etnomusikologian vahvistamisessa. Referoidut artikkelit ovat opastaneet alalle uusia tutkijoita ja antaneet kirjoittajilleen tärkeää meriittiä. Hän myös pi-

⁴ Maistereihin on laskettu mukaan myös ensimmäisten vuosikirjojen humanististen tieteiden kandidaatit. Oppiarvo vastasi 1980-luvulla nykypäivän maisterin oppiarvoa.

tää tärkeänä, että SES ylläpitää tällä tavoin omakielistä etnomusikologiaa. Vuosikirjan tulevaisuus riippuu puolestaan vain ja ainoastaan tämän ja huomisen päivän tutkijoista.

Jarkko Niemi toteaa, että vaikka ajat muuttuvat, hän uskoo ja toivoo, että (nykyisin sähköinen) *Etnomusikologian vuosikirja* välittää edelleen laajalla skaalalla suomalaisen musiikin- ja kulttuurintutkimuksen aiheita lukijoilleen. Lisäksi hän muistuttaa, että SES ja vuosikirja eivät tee tätä työtä Suomessa yksin: seuran ja vuosikirjan aktiivit toimivat lisäksi kiinteässä yhteistyössä satavuotiaan Suomen musiikkitieteellisen seuran ja sen julkaiseman *Musiikki*-lehden toimituskunnan kanssa. *Musiikki* ja *Etnomusikologian vuosikirja* ovat osoitus suomalaisen musiikintutkimuksen korkeasta tasosta, monipuolisuudesta ja toiminnallisesta innostuksesta.

Myös Kurkela on tyytyväinen tieteenalojen (taide- ja populaarimusiikin tutkimuksen) lähentymiseen. Hän toteaa, että pragmaattisella tasolla ei enää ole merkitystä, julkaiseeko tutkija artikkelinsa *Musiikki*-lehdessä vai *Etnomusikologian vuosikirjassa*. Sisällöissä ei enää ole huomattavia eroja. Myöskään alan tutkijat eivät näe julkaisuja toistensa kilpailijoina vaan enemmänkin mahdollisuutena useampaan julkaisukanavaan kotimaassa. Sama koskee seurojen toimintaa. Sekä toimittajien keskuudessa että molempien seurojen hallituksissa vaikuttaa ja on vaikuttanut samoja henkilöitä. Moisan lisäksi esimerkiksi Mantere siirtyi vuonna 2008 toimittamaan *Musiikki*-lehteä ja on nähnyt alan yhteneväisyyden hyvin konkreettisesti.

Uimonen muistuttaa, että *Etnomusikologian vuosikirja* oli julkaisukanavana merkittävä silloin, kun suomalaiset rahoitusinstrumentit ja yliopistot katsoivat etnomusikologisen tutkimuksen tärkeäksi ja loivat linjauksillaan edellytyksiä jatko-opiskelijoiden tutkijanuralle. Tästä kasvualustasta nousivat referee-julkaisuja kirjoittavat nuoret tutkijat. Uimonen näki vuosikirjan mielellään Julkaisufoorumin toiseen eli johtavaan tasoon kuuluvana julkaisuna tiedepoliittisista ja yliopiston kolmanteen tehtävään liittyvistä syistä. Open access -julkaisu luo tälle hyvät mahdollisuudet. Alan näkyvyys ja kuuluvuus on Uimosen mukaan ensiarvoisen tärkeää nyt, kun musiikintutkimus on pakotettu toimimaan entistä ahtaammassa, säätiöyliopiston nikkaroimissa akateemisissa raameissa. Brusilan mukaan tulevaisuuden kriittisin kysymys voi olla se, miten nostaa musiikin alan julkaisujen Julkaisufoorumi-pisteytystä, etenkin kun koko pisteytysjärjestelmä

vaikuttaa hyvinkin sattumanvaraiselta. Suomessa on pieniä humanistisia aloja, joiden kotimaiset julkaisut ovat toisen tason julkaisuja, joten siinä mielessä musiikintutkimuksenkin pitäisi Brusilan mielestä olla jollain julkaisulla edustettuna myös johtavalla tasolla. Tällä hetkellä sekä vuosikirja että *Musiikki* ovat perustason eli ensimmäisen tason julkaisuja.

Kaikki toimittajat korostivat kotimaisilla kielillä julkaistavan julkaisun tärkeyttä suomalaisen musiikintutkimuksen kentällä. Kansainvälistyminen on tärkeää, ja yhtenä vaihtoehtona Kurkela pohtii *Musiikin suunnan* muuttamista englanninkieliseksi referee-julkaisuksi. Myös Brusila nostaa esille ajatuksen kansainvälisestä etnomusikologian alan julkaisusta, josta on aika ajoin käyty keskusteluita. Hän suhtautuu kuitenkin epäillen tavoitteen toteutumiseen käytännössä. Vaatisi paljon aikaa ja vaivaa nostaa *Etnomusikologian vuosikirja* muiden skandinaavisten ja niitä korkeammalla olevien kansainvälisten julkaisujen tasolle. Vuosikirjaa enemmän häntä huolestaa *Musiikin suunta*, joka aikoinaan suunnattiin populaaritieteelliseksi foorumiksi suuremmalle yleisölle. Se levisikin hienosti, etenkin kirjastojen kautta, mutta koska koko mediakulutus ja sen myötä myös populaaritieteelliset printtimediat ovat murroksessa, hän pelkää että *Musiikin suunta* jää kehityksessä paitsioon. Hän muistuttaa aiheellisesti, että lehden toimittaminen on myös erittäin työlästä ja vaativaa työtä juuri siksi, että se vaatii sekä tieteellistä että yleistoimittajan pätevyyttä. Lisäksi pisteytysten perässä juoksevat tutkijat eivät juuri enää kirjoita populaaritieteellisiä tekstejä.

Kiinnostava kysymys on myös vuosikirjan siirtyminen kokonaan verkkoon. Uudistus aiheutti runsaasti keskustelua sekä puolesta että vastaan. Markus Mantereen mielestä pelkästään sähköisenä julkaiseminen syö julkaisun auktoriteettia. Kurkela ei myöskään ollut tyytyväinen vuosikirjan siirtymisestä ainostaan verkkojulkaisuksi. Tässä muutoksessa hän näkee elämäntyönsä menneen osittain hukkaan. Brusila panostaisi verkkojulkaisuformaatin tekniseen kehittämiseen. Maltillinen uudistaminen ja verkon mahdollisuuksien parempi hyödyntäminen lieneekin itsestäänselvyys jatkossa. Tärkeä pohtimisen aihe on myös vanhojen numeroiden, kuten SES:n, ja myös muiden, julkaisujen digitalisointi ja verkkojulkaisemisen tekijänoikeuksien selvittäminen aiemmille vuosikirjoille.

Johtopäätöksiä

Katsauksemme lopussa palaamme johdannossa mainitsemaamme paneelikeskusteluun musiikintutkimuksen tulevaisuudesta musiikintutkijoiden symposiumissa Seinäjoella huhtikuussa 2014. Paneelista ja siitä seuranneesta keskustelusta kirjoittamastamme raportista (Kytö & Rantanen 2014) tiivistämme tähän yhteyteen keskeisimpiä kysymyksiä.

Keskeisin musiikintutkimuksen alaa muuttava tekijä näyttää olevan viime vuosien rakenteelliset muutokset yliopistomaailmassa. Rautiainen-Keskustalon mukaan siirtyminen hyvinvointivaltiosta kilpailutalouteen näkyy musiikintutkimuksen piirissä erityisesti etnomusikologisen tutkimuksen haasteena. Samalla niin sanottujen kansallisvaltiota rakentavien kulttuuristen tieteiden on yhä vaikeampi löytää paikkaansa nykyisessä rahoitusmallissa: esimerkiksi suomalaisen kansanmusiikin tutkimus uhkaa painua marginaaliin. (Kytö & Rantanen 2014: 68.)

Paneelissa keskusteltiin myös mahdollisuudesta yhdistää *Etnomusikologian vuosikirja* ja *Musiikki-lehti*. On kuitenkin epäselvää, mitkä olisivat yhdistämisen hyödyt ja haitat. Ajatus yhdistämisestä jakaakin mielipiteet. Yhdistämistä perusteltiin jo tässäkin katsauksessa mainitulla artikkelien vähentyneellä lukumäärällä kummankin julkaisun kohdalla. Parhaassa tapauksessa yhdistämisen lopputuloksena olisi yksi tasokas alan julkaisu, joka olisi mahdollista nostaa Opetusministeriön julkaisufoorumiluokituksen toiselle tasolle. Tämä kuitenkin tarkoittaisi jatko-opiskelijoille vaikeampaa ympäristöä saada ensimmäisiä artikkeleitaan julki. Huolta aiheuttaa erityisesti julkaisufoorumien ja samalla vaikuttavuuden väheneminen musiikintutkimuksen kentällä. (Kytö & Rantanen 2014: 69.) Muis-tettava on myös julkaisujen rahoituskanavien eli Tieteellisten Seurain Valtuuskunnan julkaisuavustuksien perusteet avustusten myöntämiselle.

Katsausta varten tekemässämme haastattelussa vuosikirjan vaiheita ja koko tutkimusala Suomessa alusta saakka seurannut Vesa Kurkela pohti kysymystä kahden erillisen julkaisun tarpeesta. Kurkelan mukaan ensin pitäisi analysoida tarkoin, onko käsikirjoituksia riittävästi tarjolla ja ovatko ne tarpeeksi tasokkaita. Mikäli nämä kriteerit eivät täyty, lehdet voisi yhdistää. Mutta vain tässä tapauksessa. Tärkeä kysymys on, missä tohtorit ja jatko-opiskelijat nykyisin julkaisevat. Heitä on musiikintutkimuksen kentällä paljon ja tuntuu kummalliselta, että tut-

kijat eivät käytä julkaisemisen mahdollisuutta hyödykseen. Kärjä yhtyy Kurkelan kysymykseen uusien jatko-opiskelijoiden julkaisukanavista ja -periaatteista. Hän pohtii, auttaisiko korkeampi julkaisufoorumitaso kirjoittajien lukumäärään. Entä miten uudet opiskelijat näkevät tilanteen? Huomionarvoinen kysymys on myös, mitkä ovat julkaisun tiedepoliittiset reunaehdot? Riittääkö julkaisuun kriittistä massaa tilanteessa, jossa alan pienuudesta johtuen samat asiantuntijat arvioivat toistensa käsikirjoituksia vuodesta toiseen?

Edelliseen liittyy myös Maija Kontukosken pohdinta vertaisarviointiprosessin luonteesta. Hän painottaa anonymiteetin säilyttämistä, vaikka se on kansallisesti pienellä alalla toisinaan haasteellista. Hän toteaa, että kukaan ei hyödy siitä, että arvioitsijat valitaan ns. kirjoittajan omalta mukavuusalueelta mahdollisimman myötämielisten arvioiden toivossa. Luonnollisesti arvioitsijoiden valinnassa ei myöskään ole asianmukaista mennä toiseen äärilaitaan. Onnistunut vertaisarviointiprosessi vaatii tasapainottelua, jossa asiantuntijuus ja kriittisyys ratkaisevat.

Kontukosken ajatuksiin on helppo yhtyä, joskin tulevaisuudessa voisi pohtia olisiko avoin vertaisarviointi joidenkin käsikirjoitusten kohdalla parempi vaihtoehto. Avoimessa vertaisarvioinnissa käsikirjoitus asetetaan verkkoon kaikkien kiinnostuneiden arvioitavaksi ja kommentoitavaksi (ks. Sotamaa 2013). Toimenpide voi onnistuessaan tuottaa läpinäkyvän arviointiprosessin, jossa useat tiedeyhteisön jäsenet ja muutkin asiasta kiinnostuneet pääsevät osallistumaan arviointiin ja antamaan palautetta käsikirjoituksesta.

Tässä katsauksessa esitettyjen ajatusten perusteella keskustelua voisi jatkaa kysymällä: miten saamme alalla toimivat tutkijat jälleen kiinnostumaan julkaisemisesta alan keskeisissä lehdissä? Mielestämme kysymys on relevantti. Näyttää siltä, että myös monet jatko-opiskelijat julkaisevat enenevässä määrin kansainvälisillä foorumeilla. Lisäksi monitieteisyyden yleistyminen ja kansainvälisten (pääosin englanninkielisten) julkaisujen lukumäärän kasvu on tuonut uuden sukupolven jatko-opiskelijoille mahdollisuuden hakea ja saada kommentteja artikkeilleen myös kansainvälisiltä vertaisarvioijilta. Kansainvälistymisen paineet koskevat nuoria tutkijoita vähintään yhtä paljon kuin varttuneempia kollegojaan. Uhkana nykyisessä tilanteessa on kuitenkin se, että omalla äidinkielellä julkaiseminen jää paitsioon. Voidaan ajatella, että kansallista rahoitusta saavan tutkijan oletetaan palvelevan kansallisten kielten hyvää, erityisesti kun kyseessä on pieni kielimaa, jonka tutkimuskäsitteistön kehittyminen on suoraan yhteydessä

kansallisen tieteenalan tilaan. Samoin Opetushallituksen muuttuviin luokituksiin kannattaa suhtautua pienellä varauksella, ja myös varautua jatkuvan muutoksen tilaan. Musiikintutkijat voivat myös itse määritellä, onko hyvä tutkimus riippuvainen englanninkielisyydestä tai siitä, kuinka suuri on julkaisun yleinen hylkäämisprosentti.

Toinen suoraan alaan ja näin myös *Etnomusikologian vuosikirjaan* vaikuttava huolestuttava seikka on vuonna 2015 toimintansa päättävä valtakunnallinen tohotoriohjelma, joka nousi esille myös keskustelussa Seinäjoella. Tämäkin muutos liittyy käynnissä olevaan yliopistojen rakenteelliseen ja hallinnolliseen muutokseen. Koko maan kattavilla tutkijakouluilla on ollut vahva merkitys viimeisen parinkymmenen vuoden ajan tutkijayhteisön sekä tutkijoiden ja yliopistojen välisen vuoropuhelun luomisessa. Tässä Suomen Etnomusikologisen Seuran ja Suomen musiikkitieteellisen seuran rooli korostuu merkittävästi. (Kytö & Rantanen 2014: 69.) Ilman vuosittaisia tapahtumia ja aktiivisesti toimivia – ja aktiivisesti hyödynnettyjä – kotimaisia alan julkaisuja nuoret tutkijat hakevat yhteistyöverkostonsa muualta, eikä kansallista tutkijayhteisöä musiikintutkimuksen alalle välttämättä synny. Lisäksi kansallisen tutkijayhteisön puute hankaloittaa musiikintutkimuksen kaltaisten pienten oppiaineiden liikkumatilaa yliopistojen sisällä.

Yksi ennustettavissa oleva muutos on kirjoittajakunnan affiliaatiopainotuksessa. Yliopiston tiedekuntien lakkauttamisesta ja yksikkömuutoksista johtuen Tampereen yliopiston musiikintutkimuksen oppiaine ei tule tuottamaan musiikkiin erikoistuneita tutkijoita samassa mittakaavassa kuin 1990- ja 2000-luvulla. Silti voidaan vielä ajatella, että suomalaisen etnomusikologian kentällä vallitsee myötämielisyys monialaisuuteen ja monimetodista tutkimusta kohtaan: monialaisuus on Suomen (pienen maan) tutkimuspoliittinen ominaisuus ja se tuottaa laajaa ymmärrystä ja taitoa toimia vaihtuvissa tutkimusprojekteissa – tämä on oppi, jota varsinkin uransa alkuvaiheessa oleva arvostaa (Hytönen & Kytö 2012: 93). Toisin sanoen, kannattaako tehdä välttämättömyydestä hyve? Kansalliset ja kansainväliset ”sateenvarjoalat” eivät ole enää etnomusikologia tai musiikintutkimus vaan jotakin muuta, esimerkiksi kulttuurihistoria, antropologia, kulttuurintutkimus, kasvatustiede, viestintä, nuorisotutkimus, kognitiotiede, kulttuurinen äänentutkimus jne.

Suomen ja ruotsin kielten säilyttäminen tutkimuksen kielinä on ensisijaisen tärkeää, kuten myös mahdollisuus julkaista ja lukea vertaisarvioitua musiikintut-

kimusta omalla äidinkielellään. Kärjän ehdotus kääntää enemmän vieraskielisiä tutkimusartikkeleita suomeksi on resurssien suunnittelulla toteutettavissa ja ajatuksena varteenotettava, varsinkin jos käännettävä tutkimus valitaan esimerkiksi espanjan, ranskan, venäjän, saksan ja muiden vähemmän sulavasti luettujen tutkimuskielten ja -kulttuuriympäristöjen parista.

Etnomusikologian vuosikirja on toistaiseksi Suomen ainoa musiikintutkimuksen vertaisarvioitu open access -julkaisu. Sen toimitusprosessi on kymmenen kuukautta, mikä on vapaaehtoisvoimin toimivassa julkaisussa nopea tahti. Verrattuna moneen kansainväliseen lehteen, jossa julkaisuprosessi saattaa kestää kaksi tai kolmekin vuotta, on vuosikirjan avulla mahdollista saada tutkimustaan julkaistuksi ja avoimesti luettavaksi samana vuonna kuin käsikirjoitus on jätetty toimittajille. Ajankohtaisuuden ja saatavuuden kannalta *Etnomusikologian vuosikirja* puoltaa paikkaansa suomalaisen musiikintutkimuksen kentällä.

Tieteenalan näkyvyyden turvaamiseksi Suomen Etnomusikologisen Seuran ja Suomen musiikkitieteellisen seuran roolit ovat merkittävämmät kuin vuosikymmeniin. Haastamme täten *Musiikki*-lehden toimittajat tuottamaan samanlaisen katsauksen keskustelun jatkoksi.

Lähdeluettelo

- Hytönen, Elina & Meri Kytö (2012) "Huomioita etnomusikologian nykytilasta Brittein saarilta käsin". *Musiikin suunta* 34: 3-4, ss. 91-95.
- Jäsenkirje (2009). Suomen Etnomusikologisen Seura r.y.:n jäsenkirje. Moniste.
- Kytö, Meri & Saijaleena Rantanen (2014) "Musiikintutkijat kokoontuivat Rytmikorjaamolla: Musiikintutkijoiden 18. valtakunnallinen symposium: Tulkinta – ennen ja nyt, 2.-4.4.2014". *Musiikin suunta* 36: 2, ss. 67-69.
- Pekkilä, Erkki & Vesa Kurkela (1986) "Johdanto". *Etnomusikologian vuosikirja* (1), ss. 7-11.
- Sotamaa, Olli 2013. Kokemuksia avoimesta arvioinnista – tapaus fantasialiiga. *Pelitutkimuksen vuosikirja* 2013: 93-98. Online: http://www.pelitutkimus.fi/vuosikirja2013/ptvk2013_07.pdf (luettu 5.12.2014).